

Wojciech J. Cynarski, Jerzy Kosiewicz

Ogólna koncepcja teoretyczna filozofii kultury fizycznej i sportu

---

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja] 5, 212-215

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE KSIĄŻEK I IMPREZ NAUKOWYCH / REVIEWS OF BOOKS AND SCIENTIFIC EVENTS

Humanistyka i kultura fizyczna / Humanistics and physical culture

Publikowany tutaj artykuł recenzyjny stanowi rozwinięcie recenzji W. J. Cynarskiego, która ukazała się w ogólnopolskim, poczytnym miesięczniku „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” (*Filozofia kultury fizycznej i sportu*, „WFIZ”, 2004, nr 12, s. 40–42). Książka prof. Jerzego Kosiewicza bezwzględnie zasługuje na jej zaprezentowanie także na łamach „IRK-MC”. Tworzy mianowicie kanon teoretycznych postaw rozwijanych tu form naukowej aktywności (badawczej, interpretacyjnej).

WOJCIECH J. CYNARSKI
Uniwersytet Rzeszowski

Ogólna koncepcja teoretyczna filozofii kultury fizycznej i sportu / General theoretical conception of physical culture and sport philosophy

Jerzy Kosiewicz, *Filozoficzne aspekty kultury fizycznej i sportu* [Philosophical aspects of physical culture and sport], Wydawnictwo BK, Warszawa 2004, ss. 462.

Profesor Jerzy Kosiewicz – współtwórca teoretycznych podstaw filozofii kultury fizycznej i sportu – jest wyjątkowym erudytą, człowiekiem o szerokich zainteresowaniach, rozległej wiedzy i kilkukierunkowym wykształceniu. Do jego głównych zainteresowań naukowych należą: antropologia filozoficzna, filozofia religii, metodologia ogólna, filozofia kultury fizycznej i sportu oraz kulturowe i wychowawcze aspekty turystyki i rekreacji. Pracuje na Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie – uczelni, która od dłuższego czasu zajmuje centralne miejsce na naukowej mapie Polski w zakresie filozofii i socjologii kultury fizycznej (i sportu). Jest kierownikiem Katedry Nauk Społecznych i Zakładu Filozofii.

Nowa książka J. Kosiewicza, będącego notabene jednym z kreatorów „polskiej szkoły” filozofii kultury fizycznej, jawi się jako dzieło przełomowe dla tejże filozoficznej subdyscypliny, którą dookreśla i rozwija. Jest dojrzałym teoretycznym dopełnieniem poprzedniej książki profesora, która prezentowana była w II tomie „IRK-MC”

[Kosiewicz 2000; Cynarski 2001]. Jednakże zawiera liczne nowe pola filozoficznej eksplikacji. Ponadto burząc zadomowione na obszarze humanistycznej części nauk o kulturze fizycznej mity i stereotypy, wyjaśniając obecne w tej dziedzinie naukowej aktywności sensy i nonsensy, stanowi dzieło, które znacznie wykracza poza nadany mu tytuł wchodząc w obszar szerszej rozumianej humanistyki. Zapewne także zamierzeniem Autora omawianej książki było wykazać ściśle powiązania filozofii z innymi obszarami humanistycznej refleksji nad kulturą fizyczną, sportem, olimpiзмом, turystyką etc. I zamiar ten powiódł się znakomicie.

Praca, wykonana w ramach badań DS-58 „Wartości i wzory kulturowe w sporcie – badania komplementarno-porównawcze”¹, składa się z siedmiu części, w ramach zaś każdej z licznych

¹ Podobnie, jak wydana niedawno w Rzeszowie monografia z wynikami pierwszej części badań międzynarodowych [Kosiewicz, Obodyński 2003].

rozdziatów i podrozdziałów. Wraz z dłuższym wstępem i końcowym indeksem osób czyni to strukturę pracy przejrzystą. Treści zawarte w książce prezentowane są także w sposób klarowny, logicznie spójny, a cały układ treści przestrzega zasad kompletności tez i koherencji.

Część I pod tytułem *Filozoficzne i metodologiczne aspekty nauk o kulturze fizycznej* zawiera omówienie relacji zachodzących między filozofią a kulturą fizyczną. Autor zwraca uwagę na częste poszukiwania wsparcia dla młodych dziedzin nauk o kulturze fizycznej w metodologii ogólnej i filozofii. Definiuje pojęcie kultury fizycznej i stwierdza, że definicja ta ma istotne znaczenie jako merytoryczny i orientacyjny punkt odniesienia dla wielu dyscyplin zajmujących się kulturą fizyczną. W trzecim rozdziale pt. *O tożsamości nauk o kulturze fizycznej* Kosiewicz konstatuje, że wszystkie te nauki korzystają z dorobku metodologii nauk podstawowych. Nie wypracowały natomiast własnego, specyficznego warsztatu metodologicznego.

Bardzo ciekawy jest czwarty rozdział tej części zatytułowany *Humanistyczne nauki o kulturze fizycznej w świetle metodologii* (s. 97–103). Po teoretycznej analizie dotyczącej podziału nauk, w której zawarta jest dyskusja z poglądami K. Ajdukiewicza i W. Krajewskiego, autor *Filozoficznych aspektów...* określa zakresy pojęciowe nauk humanistycznych i nauk społecznych stwierdzając nieostrość dzielącej je granicy. Podział na nauki społeczne i nauki humanistyczne nie jest ani wystarczający, ani zupełny, ponieważ większość nauk humanistycznych ma właściwości nauk społecznych. Zwraca przy tym uwagę na fakt różnorodnej instytucjonalizacji owych nauk i przypadkowe lub koniunkturalne niekiedy rozwiązania organizacyjne na uczelniach. Absurdem jest przykładowo nieuwzględnienie filozofii i socjologii kultury fizycznej wśród nauk humanistycznych kultury fizycznej – chyba, że decydują względy pozamerytoryczne (s. 102).

Tematem części II są *Antropologiczne i aksjologiczne założenia kultury fizycznej*, stanowiące punkt wyjścia do przedstawionych w następnych partiach książki rozważań szczegółowych nad różnymi aspektami sportu oraz rekreacji i turystyki.

Zdaniem autora, podłożem merytorycznym dla teorii kultury fizycznej i wszelkich koncepcji pedagogicznych jest antropologia filozoficzna. Perspektywa aksjologiczno-antropologiczna, dotycząca m.in. wartości ciała implikuje także aktywność praktyczną w zakresie kultury fizycznej. Rozdział drugi tej części przedstawia *Kulturę fizyczną jako afirmację i źródło wartości*. Najwyższą wartością kultury fizycznej jest człowiek i dążenie do rozwoju jego dojrzałej, wszechstronnej osobowości. Autor podkreśla, że problematyka wartości implikuje refleksję nad konsekwencjami aksjologicznymi teorii pedagogicznych, które w ramach teorii pedagogicznych konstruują cele i zalecają ich realizację jako dyscypliny praktyczne. W trzecim rozdziale tej części znajdujemy opis genezy, przeobrażeń i stanu aktualnego filozofii kultury fizycznej w Polsce jako dyscypliny integrującej i syntetyzującej dokonania tej filozofii na gruncie nauk o kulturze fizycznej. Kosiewicz przedstawia tu krytyczną refleksję nad dokonaniem liczących uczonych podejmujących refleksję filozoficzną w odniesieniu do problematyki kultury fizycznej.

Jeszcze tym razem nie znajdujemy wzmianki o pojawiającej się w literaturze naukowej refleksji dotyczącej filozofii dalekowschodnich sztuk walki, jogi i innych azjatyckich systemów psychofizycznej samorealizacji². Tym niemniej dla filozoficznej refleksji o sztukach walki i systemach medytacyjnych zawarte w dziele Kosiewicza ogólnie rozstrzygnięcia teoretyczne będą wielce przydatne. Sam autor *Filozoficznych aspektów kultury fizycznej i sportu* nie chciał zapewne podjąć się opisanego wszelkich form kultury fizycznej (lub psychofizycznej) i skoncentrował się na zagadnieniach, które od pewnego czasu pozostają w kręgu jego najbardziej zaawansowanych penetracji badawczych.

Bardzo interesujące jest np. przedstawienie *Kultury fizycznej w świetle doktryny Kościoła*. W rozdziale tym (s. 203–211) wartości etosowe nauki społecznej Kościoła katolickiego ukazane są jako składowe projektu „trzeciej drogi” – drogi wyjścia z kryzysu moralnego trapiącego także cały obszar kultury fizycznej ku nadrzędnym wartościom chrześcijańskim i zasadom humanizmu integralnego.

Trzecia część monografii zatytułowana *Filozoficzne i metodologiczne aspekty sportu* zawiera rozważania nad filozofią sportu jako subdyscypliną filozoficzną. Kosiewicz podejmuje tu zagad-

² Pojęcie 'orientalnej filozofii sportu' wprowadził do refleksji filozoficznej prof. Stanisław Kowalczyk, którego nowa książka prezentowana była w naszym piśmie [Kowalczyk 2002; Dziubiński 2004]. Na publikację czekają natomiast kolejne prace dotyczące filozofii sztuk walki [np. Cynarski, Obodyński 2004].

nienia wartości, właściwości i powszechników sportu. Obala pogląd, że istotą sportu, najwyższą lub konstytutywną jego wartością jest *fair play*. Zdaniem warszawskiego profesora jedyną uniwersalną cechą sportu jest aleatoryczność. „Nieprzewidywalność i przypadkowość behawioralna jest charakterystyczna dla wszelkiego rodzaju spektakli sportowych [...] scenariusz gry musi zawsze zawierać założenia aleatoryczne. A zatem sport posiada jedną właściwość stałą i uniwersalną, niezależną od formy aktywności – jest nią aleatoryzm” (s. 234–235). W kolejnych rozdziałach tej części wykład dotyczy związków i relacji osobowości i zdrowia ze sportem wyczynowym, a także teorii treningu i teorii walki sportowej ze strukturą twierdzeń optymalizacyjnych. Owe teorie można – zdaniem autora – potraktować jako dyscypliny praktyczne.

Część IV została poświęcona *Pedagogicznym i etycznym problemom sportu*. Kosiewicz poddaje w wątpliwość, czy aby pedagogika sportu sprzyja rozwojowi osobowości wychowanka, czy jest raczej jednym z instrumentów o charakterze pragmatycznym, mającym na względzie zwłaszcza sukces sportowy. W rozdziale *Fair play jako postulat praktyczny i przedmiot badań* autor zauważa, że dość często wypowiedzi o zasadach czystej gry posiadają charakter pseudonaukowy – emocjonalny, życzeniowo-normatywny i ideologiczno-propagandowy. W dalszej części eksplikacji pt. *Czy zasada fair play jest najwyższą wartością sportu?* Kosiewicz falsyfikuje utrwalony powszechnie pogląd o nadrzędnej pozycji *fair play* w systemie aksjonormatywnym sportu. Przedstawia argumenty historyczne i współczesne; wskazuje na wartości religijne, leżące u podstaw starożytnej agonistyki, oraz wartości utylitarne i pragmatyzm w dążeniu do sukcesu (finansowego, społecznego, politycznego) zwłaszcza we współczesnym sporcie wielkiego wyczynu.

W piątej części koncentruje się na relacji fenomenów ‘sportu’ i ‘wartości olimpijskich’. W perspektywie historycznej przedstawia filozoficzne i religijne koncepcje ciała oraz uwarunkowania rozwoju sportu – od czasów antycznych do neoolimpizmu. Wobec występujących w literaturze prób gloryfikacji P. de Coubertina, szczególnie interesujące jest zwrócenie przez Kosiewicza uwagi na brak konsekwencji i spójności w poglądach francuskiego ideologa, brak definicji olimpizmu, zapożyczenia ideowe, powierzchowność wiedzy humanistycznej (pedagogicznej, filozoficznej, historycznej) (s. 339). Toteż wizję „edukacji olimpijskiej” autor *Filozoficznych aspektów...* nazywa koncepcją redukcjonistyczną, gdzie ma miejsce zawężenie wychowania do li tylko agonistyki olimpijskiej i wartości z dwóch jedynie okresów kultury europejskiej – starożytnych Greków i współczesnego ruchu olimpijskiego. Kosiewicz wylicza pięć rodzajów zagrożeń wynikających z tego projektu: 1) pominięcie innych kultur antycznych, 2) pominięcie myśli wczesnego chrześcijaństwa, 3) usunięcie z kręgu zainteresowań kilkunastu stuleci rozwoju filozofii i myśli społecznej, 4) rezygnacja z wprowadzenia do edukacji wiedzy z zakresu kultur pozaeuropejskich, 5) oparcie się na poglądach Coubertina, którego „pisma nie posiadają takiej wagi erudycyjnej, naukowej, poetyckiej, by czynić z nich podstawę całościowej edukacji” (s. 338–339). Rozdziały drugi (*Narodziny myśli Coubertinowskiej*) i trzeci (*Dylematy i perspektywy współczesnego olimpizmu*) są wartościowe także z punktu widzenia historii ruchu olimpijskiego i socjologii sportu. Podjęty został problem patologii sportu i kryzysu ideologii ruchu olimpijskiego. Interesujące dla pedagogiki kultury fizycznej rozdział czwartego kończy konkluzja, że edukacja olimpijska nie powinna stanowić wariantu alternatywnego w stosunku do wychowania zdrowotnego. W kolejnym rozdziale warszawski filozof uderza w arystokratyczną ideę amatorstwa sportowego jako wyrazu niesprawiedliwości społecznej (s. 341–349). Pierwotnie sakralny wymiar olimpizmu Coubertina implikował szlachetną ideę czystego sportowego amatorstwa. Tym niemniej konsekwencją owej zasady była eliminacja ze sportu olimpijskiego ludzi biednych, wykluczenia zawodowców i całych dyscyplin, pozbawienie wynagrodzenia za trud pracy treningowej wielkiej rzeszy sportowców. Obecnie MKOl traktuje ideę amatorstwa „w sposób czysto instrumentalny jako wygodny parasol ideologiczny, chroniący Komitet przed uszczupleniem wysokości dochodów i olbrzymiego majątku” (s. 346). Kosiewicz stwierdza sprzeczność tego rodzaju praktyki z chrześcijańskim etosem pracy, za którą należy się zapłata (s. 348–349).

Część VI prezentowanej książki ukazuje *Strukturalno-estetyczne właściwości widowiska sportowego*. Na gruncie teatrolologii Kosiewicz przedstawia widowisko sportowe jako formę spektaklu. Jednakże – jak stwierdza – „spektakl sportowy różni się w sposób zasadniczy od

widowiska teatralnego, którego wszystkie tworzywa służą osiągnięciu maksymalnego efektu artystycznego, wywołania jak najgłębszego przeżycia estetycznego” (s. 370). Partyturę oraz widowisko sportowe zawierające stałe i przypadkowe elementy, można scharakteryzować odwołując się do założeń aleatoryzmu właściwych muzyce i teatrowi.

O ile w kolejnych kilku częściach autor przedstawia wyniki swych penetracji badawczych dotyczących zwłaszcza sportu wyczynowego (olimpijskiego, zawodowego), siódma część pracy pt. *Antropologiczne, sakralne i pedagogiczne funkcje turystyki i rekreacji* dotyczy sportu rekreacyjnego i turystyki. Rozważaniom antropologicznym i aksjologicznym towarzyszy tutaj refleksja kulturowa, pedagogiczna i estetyczna o wydźwięku praktycznym. Także podstawą dla rekreacji ruchowej i aktywności turystycznej jest wybór określonej koncepcji człowieka i związanych z tym ideałów wychowawczych. Paradygmat antropologiczny uzasadniony jest tutaj m.in. faktem, że to człowiek opisuje przyrodę, artykułuje swój filozoficzny namysł, jest też podmiotem aktywności rekreacyjnej, turystycznej lub pielgrzymkowej. W rozdziale pt. *Zielona sala jako forma rekreacji ruchowej. Założenia teoretyczne* wskazuje na pozytywny wpływ na zdrowie i możliwość bezpośredniego kontaktu z florą i fauną w tej postaci sportu dla wszystkich. Szósty i ostatni rozdział tej części przedstawia ognisko, jako szczególnie atrakcyjne wydarzenie natury towarzyskiej i specyficzną formę występów estradowych w środowisku naturalnym, na zielonej sali. Omówione zostały tutaj typy ognisk turystycznych, ich struktura sceniczna oraz funkcje wychowawcze.

W całości rozważań Kosiewicz zachowuje dystans od wszelkich ideologii i obiektywność eksplikacyjną. Wывód jest wartościowy metodologicznie – zarówno w aspekcie koncepcyjnym, jak i w wymiarze merytorycznego wkładu do metodologii nauk o kulturze fizycznej. Ogólna bardzo pozytywna ocena książki została już dokonana przez jej wydawniczych recenzentów – wybitnych przedstawicieli humanistycznych nauk o kulturze fizycznej, którymi niewątpliwie są profesorowie: ks. Stanisław Kowalczyk (KUL), Andrzej Pawłucki (AWFiS) i Stanisław Tokarski (PAN). Pozostaje zauważyć, że omawiana książka może służyć jako podręcznik filozofii kultury fizycznej dla studentów wychowania fizycznego, turystyki lub filozofii, studiów różnych poziomów. Służy temu fakt autonomicznej wartości poszczególnych części, stanowiących także niezależne studia problemowe opatrzone zestawieniami literatury przedmiotu – krajowej i zagranicznej.

Jak autor pisze we *Wstępie*, dąży on do „przedstawienia głównych i wybranych zagadnień, stanowiących przedmiot zainteresowania nauk o kulturze fizycznej z humanistycznego, kulturowego i filozoficznego punktu widzenia” (s. 13). Książka stanowi właśnie wielki krok ku właściwemu wyjaśnieniu wielu kluczowych problemów kultury fizycznej na gruncie filozofii i ku okrzepnięciu właściwej filozoficznej subdyscypliny. W swej treści kierowana jest zwłaszcza do badaczy z innych osób zainteresowanych humanistyczną refleksją na obszarze kultury fizycznej, ale jest interesująca także dla humanistów nie będących filozofami *sensu stricto* – np. socjologów i pedagogów. Polecam ją gorąco, jako lekturę niezwykle cenną, środowisku nauk o kulturze fizycznej i oczywiście studentom.

BIBLIOGRAFIA

1. Cynarski W. J. (2001), *Filozofia kultury fizycznej*, „Rocznik Naukowy Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture”, Rzeszów, t. II, s. 334–336.
2. Cynarski W. J., Obodyński K. (2004), *Orientalna filozofia sportu jako interpretacja dalekowschodnich sztuk walki, maszynopis*.
3. Dziubiński Z. (2004), *Sport w filozoficznej i teologicznej perspektywie*, „Rocznik Naukowy Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture”, Rzeszów, t. IV, s. 399–402.
4. Kosiewicz J. (2000), *Kultura fizyczna i sport w perspektywie filozofii*, AWF, Warszawa (Studia i Monografie 83).
5. Kosiewicz J. (2004), *Filozoficzne aspekty kultury fizycznej i sportu*, Wydawnictwo BK, Warszawa.
6. Kosiewicz J., Obodyński K. (2003) [eds.], *Sport in the Mirror of the Values*, PTNKF, Rzeszów.
7. Kowalczyk S. (2002), *Elementy filozofii i teologii sportu*, TN KUL, Lublin.